

ÇAĞDAŞ HUKUKTA VE İSLÂM HUKUKUNDA S İ G O R T A *

Yazan : Tefvik Ali VEHBE

Çeviren : Doç. Dr. Servet ARMAĞAN

G İ R İ Ő

Sigorta, esas itibariyle; tüccarlar için, mallarının batması veya tehlikenin ortaya çıkardığı zararları karşılama vasıtasıdır. Bu sebeple, sigortanın en eski şekli deniz sigortasıdır ve orta çağın sonlarında (Miladî, 14. Asır) ortaya çıkmıştır. Ancak daha sonra sigorta yapılabilecek diğer tehlikeler çoğaldı; yangın, hırsızlık, kayıp, telef olma ve son olarak da hayat sigortası ortaya çıktı.

Sigorta, bir şahıs ile sigorta şirketi arasında yazılı bir mukavele ile tekemmül etmektedir. Sigortanın icabı olarak da, şahıs, muayyen bir müddetle periodik olarak primler ödeme borcu altına girmekte; buna mukabil sigorta şirketi de, sigorta edilen şey aleyhine vukua gelen tehlike halinde sigorta bedelini ödemektedir. Bu sebeple sigorta fikri genel olarak tehlike (Riziko) esasına ve istatistik kanunlarına uygun olarak vukua gelme ihtimalini tesbit imkânına istinat etmektedir.

* Bu makale, Küveyt Vakıflar ve İslâmî İşler Bakanlığı tarafından çıkartılan, aylık "El Vai-el İslâmî", sene, 5, sayı: 53, sh. 16-20, (15 Temmuz 1969); sayı; 55, sh. 58-63, 73 (13 Eylül 1969), adlı mecmuadaki arapça metinden tercüme edilmiştir.

Makalenin aslında "Bölüm" yoktur. Biz tercümenin okunmasını kolaylaştırmak için metni iki "Bölüm"e ayırdık ve paragrafları numaraladık.

Makalenin müellifi, Mısır "İslâm Hukuku ve Çağdaş Hukuk Yüksek Araştırma Enstitüsü" nde, Kahire, Hukuk İşleri Müdürüdür. Kendilerinden aldığımız mektuptan anlaşıldığına göre, bu makale, Güzel Sanatlar ve Edebiyatı Koruma Yüksek Konseyi'nin açmış olduğu Kısa Araştırma müsabakasında (1970) birinciliği kazanmıştır.

Meselâ yangına birçok insanlar maruzdurlar. Şayet bunlardan her biri perîodik olarak küçük bir meblağ öderlerse, sigorta şirketinin elinde biriken kapital ile, zarara uğrayana tediye bulunması mümkün olur. Bu suretle zarar birçok kişiye bölünmüş olur ve hiçbiri de bunun farkına varmaz. Halbuki zararın bir tek kişiye gelmesine hiçbiri mani olamaz. Hayat Sigortasının ise, çeşitli şekilleri vardır ve birçoğu yaygındır. Burada Sigorta şirketi, vefatı halinde bir şahsın varislerine veya mukavelede tesbit edilen kimseye, muayyen bir meblağ ödeme borcu altına girmektedir. Sigorta muayyen bir müddetle yapılmış olabilir. Şayet o şahıs, bu müddetin bitiminden evvel ölürse, şirket, üzerinde anlaşılan meblağı ödemeyi kabul etmektedir; ölüm olmazsa, ödenmiş meblağı geri vermeye mecburdur. Bu şekildeki sigorta, iddihara en yakın olan şekildir. Diğer yandan şahıslar tehlikeye karşı sigortalanmakta, sigorta şirketi ise tehlikenin vukuu ihtimaline karşı, diğer bir Sigorta şirketinde sigortalanmaktadır. Bu işleme mükerer Sigorta (Reasürans) ismi verilmektedir¹.

Sigorta, şahısların maruz kaldıkları ve tek başlarına yüklenemeyecekleri zararın tesirlerini hafifletmeye ve aralarında, prim vererek, yardımlaşmak suretiyle, sigortalı şey hakkında tehlikenin gerçekleşmesiyle, zarara uğrayanın, zararını karşılamaya vesiledir. Sigorta, aynı şekilde iddihar'a teşvik edici bir vasıta ve sigorta şirketleri, millî iktisadı himâye eden ağır sanayideki yatırımlarda mallarını nem'alandırmak ve işçilere ve ihtisale büyük iş sahaları açmak suretiyle, prodüktiviteyi artırmaktadırlar.

Ayrıca, sosyal sigorta adı verilen bir çeşit sigorta daha vardır. Burada Devlet, işçileri, işverenlere sigorta ettirerek, onlara işsizlik, hastalık, yaralanma, ihtiyarlık ve malûllük, ilâh. hallerinde yardım yapmak suretiyle, asgarî bir geçimi garanti etmektedir. Bu sigortanın, bütün semavî dinlerce teşvik edilen, sosyal dayanışmayı sağladığı kabul edilmektedir.

BİRİNCİ KISIM

ÇAĞDAŞ HUKUKTA SİGORTA

I. SİGORTANIN TARİFİ

Şârihler sigortanın tarifinde büyük fikir ayrılıklarına düşmüşlerdir. En sonunda Prof. Himar Heath'in şu tarifiyle bu münakaşalar son bulmuştur: "Sigortalı adı verilen bir şahsın kendi veya başkasının menfaa-

1 El-Mevsûat-ül-arabiyyet ül-Müeyssere, "Sigorta" md. si sh. 385.

tine olmak üzere, muayyen bir zararın vukuu takdirinde başka birisinin, yani sigortacının, malî bir ödemede bulunmasını sağladığı, ve karşılığında primler verdiği bir muameledir. Bu muamele, istatistik kanunlarına göre araştırmalar yapılarak tehlikenin tamamının sigortacıya yüklenmesi esasına müstenittir.”

Mısır Medenî Kanununun 747. md. şu tarifi vermektedir :

“Sigorta, bir kaza veya akitte belirtilen belli bir tehlikenin tahakkuku halinde, sigortalının sigortacıya ödediği prim veya herhangi diğeri malî bir ödeme karşılığında, sigortacının sigortanın lehine şart koşulduğu kimseye bir meblağ, bir gelir, ya da diğeri bir malî karşılık ödeme borcu altına girdiği bir akittir.”

Mısır Medenî Kanunundaki bu tarif sadece hukukî bakımdan doğru olup, sigortadaki teknik (fennî) noktayı unutmuştur. Bu kanun, yukarıda Prof. Himar'ın tarifinde görüldüğü gibi, sigorta şirketlerinin, birbirine benzeyen tehlikelerin mümkün mertebe en yüksek mikdarını toplamak ve aralarında istatistik kanunlarına uygun olarak hesaplamalar yaparak, neticesine katlanmak şeklindeki bu müesseseden beklenen gayeyi belirtmemektedir.

II. SİGORTA ÇEŞİTLERİ

A — Şekli bakımından sigortalar ikiye ayrılır :

1. Sabit primli sigorta

En çok görülen sigorta çeşididir. Burada sigortalı ismi verilen bir şahıs sigorta şirketine muayyen bir müddetle ve sigorta mukavelesinin tesbit ettiği özellik ve şartlarına uygun olarak prim öder. Bunun mukabilinde şirket ise, sigorta edilen şeye bir zarar geldiği zaman, malî bir edada bulunur yahut bu mukavelenin sonunda tıpkı hayat sigortasında, sigortalının mukavelenin carî olduğu devrede ölmemesinde olduğu gibi kararlaştırılan meblağı öder.

2. Karşılıklı Sigorta

Bu çeşidi muayyen bir insan topluluğu yapar. Herbiri taksitle veya bir defada, içlerinden herhangi birisine gelecek bir zararı karşılama için muayyen bir meblağ öder. Ancak bu ameliyenin neticesinde herhangi bir kâr talep edilemez. Bu insanlar kapitali bizzat topladıkları ve da-

ğıttıkları için, herbirisi hem sigortalı, hemde sigortacı sıfatını haizdir. Bu çeşit sigorta, karşılıklı sigorta ismini alır. Bu, dinimizin terğib ve teşvik ettiği yardımlaşmanın bir çeşididir.

B — Mevzu bakımından sigortalar üç kısma ayrılır :

1. *Deniz Sigortası - Kara Sigortası*

Deniz sigortası, sigortanın en eski şeklidir. Burada, mallar gemi ile nakledilirken, maruz kaldıkları deniz veya korsanların hücumu tehlikesine karşı emniyete alınmaktadır. Sigorta, gemi ve üzerindeki eşyayı şamildir. Bu sigortanın gemideki şahıslara faydası yoktur. Çünkü onlar başka sigortaya bağlıdırlar.

Kara sigortası, hava ve nehir sigortası ise, nakliyet yahut demiryolu, gemi, oto, uçak ve diğer nakliye vasıtalarının tehlikelerine karşı yapılır. Ve eşya ve insanları içine alır.

2. *Sosyal Sigorta - Hususî Sigorta*

Sosyal Sigorta muayyen bir grup işçi sınıfı için yapılır. Devlet, yukarıda söylediğimiz gibi, işçilerin, iş kazaları ve iş sakatlıklarına karşı, onları sigortalamak borcu altına girer.

Hususî Sigorta ise, şirketler ve ödünç verme ve yardımlaşma dernekleri tarafından yapılır. Kendi şahıslarını sigorta ederler ve herkes hususî şartları ve maruz kaldığı tehlike bakımından sigortalanmış olur.

3. *Şahıs Sigortası - Zararlara Karşı Sigorta*

Şahıs sigortası, sigortalı ile temasta bulunan her türlü kazaları ve ölümü içine alır. Zararlara karşı sigorta ise; çeşidi ve sebebi ne olursa olsun, sigortalının uğradığı hertürlü maddî zararı içine alır. Zararlara karşı sigorta, otoların kazalarından doğan hukukî mes'uliyete karşı sigortada olduğu gibi, hukukî mes'uliyeti içine alır. Tabii sigortanın bu çeşidi cezaî mes'uliyeti içine almaz.

III. SİGORTANIN UNSURLARI

Sigortanın tarifinden, sigortanın dört unsuru olduğunu anlarız :

1. Tehlike,
2. Prim,

3. Sigorta Bedeli,
4. Sigortadaki Menfaat,

1. Tehlike (Riziko) :

Tehlike, ileride vukuu muhtemel ve sigortalının iradesi ile durdurulamayan, onun arzusu dışında vukua gelen kazalardan ibarettir.

2. Prim :

Sigortadaki prim, satımdaki semen veya kiradaki ücret gibi olup, sigorta edilene gelen tehlikenin neticesini yüklenmesi için, anlaşma gereğince, sigortalının aylık veya senelik olarak ödediği maddî bir meblağdır. Prim, tehlikenin değerine şirketin yaptığı masraflar katılır ve buna kâr ilâvesine eşit bir değeri içine alır. Prim, yekûn olarak ticarî prim olarak isimlendirilir.

3. Sigorta Bedeli :

Sigorta bedeli, ya sigorta edilenin uğradığı zararın neticesine göre hesap edilir, ya da sigorta poliçesinde belirtilen belirli bir meblağ olur. Bu bedel, sigortacı ile sigortalı arasında yapılan anlaşma mucibince tediye edilir.

4. Sigortadaki Menfaat :

Mısır Medenî Kanununun 749. Md. si "Sigorta için, sigorta tehlikesinin vukubulmaması halinde, şahsa dönecek her türlü meşru menfeatin mevzu olabileceğini" belirtmiştir. Sigortalı için açık bir iktisadî menfeatin olması şarttır. Zira sigortada şahsî menfeatin yokluğu halinde, muhafaza edilecek bir menfeati bulunmayacağı için, sigortalı, sigorta mevzuundan bir şeyin ortadarı kalkmasına ehemmiyet vermez, bu suretle, sigortalının vukuunu beklediği şeylere ait muhtemel tehlikelerin vukuu nisbeti çoğalır.

Şayet sigortalı, sigorta edenden başka şahıs ise, menfaatin yokluğu, sigortalının hayatında çok tehlikeli olur.

Sigorta İki Esas Fikri İfa Eder :

1. Sigortalıların yardımlaşması
2. Tehlikeler arasında hesaplar

Sigortalılar primleri ödemek suretiyle, bazılarında âriz olan zarar şirketin gidermesini mümkün kalmaktadırlar. Bu, bir nevi aralarında

yardımlaşmadır. Şirket ise sadece, primleri toplamak, bunları nem'alandırmak ve hak sayıplarına dağıtılması gereken karşılığı tediye vasıta olur. Sonra da bu hizmetleri mukabilinde bazı kârlar elde eder.

Tehlikeler arasında hesaplar ise, şirketin vazifesidir. Şirket benzer tehlikeleri toplar ve istatistik kanunlarına göre aralarında mukayese yapar. Ta ki; zuhûru muhtemel tehlikelei takdir ve bu esasa göre sigortalılardan talep edeceği primleri tesbit edebilsin, bunlara yukarıda söylendiği gibi, kâr ve diğer idarî masraflar ilâve yapabilsin.

IV. SİGORTANIN FAYDALARI

Sigortanın içtimaî ve iktisadî faydalarından misâl olarak şunlar zikredilebilir² :

1. Sigortanın bünyesindeki faydalar: emniyeti sağlama, gelecek için ihtiyatlı olma, zuhûru muhtemel tehlikeleri karşılayabilmelidir. Bu suretle fert, yardım talep etmek ve yardım elini başkalarına uzatmasına karşılık; zamanın yüklediği felâketlere karşı varlığını garanti etmektedir. Sigorta mukavelesi ise, kumar veya kumar şüphesinden çok uzaktır. Kumar oynama iki taraftan birine mutlaka bir zarar vermektedir. Buna mukabil, sigortada bu "mutlaka" ortaya çıkmaz. Zira, sigorta muamelesinde, ferdin ödediği meblağ, mukavele müddetinin bitiminden sonra kendisine geri dönmektedir. Yahut da, mukavele müddeti içinde sigorta edilene bir zarar geldiği zaman, kendisine karşılık olarak verilmektedir. Primlerin tamamını ödemediği karşılık verilmesi halinde, şirket hiç zarara uğramamaktadır. Çünkü, ferde ödediği karşılık, daha evvel diğer şahıslardan elde ettiği şeylerdir. İstatistik usul ve kanunlarına göre elde ettiği vak'alara uymaktadır. İstikbalini ve ihtiyatını garanti eden şahıs ise, hiçbir zaman kumar oynayan kimse olarak kabul edilemez.

2. Sigortanın birçok iktisadî fonksiyonları da vardır : Sigorta şirketleri, ağır sanayi projelerine yatırımda bulunarak katılır ve devlet iktisadî-yâtını geliştiren iktisadî ve istihsale ait diğer müesseselere yardım eder ve işsizlerinin sayısını azaltır.

Şirket, sigortalıya fazlasiyle bir güven vermesine ilâve olarak, onun, senede 3 prim ödeyince, daha önce ödediği mikdara uygun bir meblağ

2 Yeni Medenî Kanununun Şerhi (Sigorta) Dr. Muhammet Ali nakletmektedir.

ödünç alması da imkân dahiline girmektedir. Sigorta, yarı mecburi bir iddihar (biriktirme) kabul edilmektedir. Zira fert aralıksız, devamlı olarak prim ödemek borcun altına girmektedir. Halbuki iddiharda ödemek veya ödememekte serbesttir. Aynı şekilde, sigortada ödenen şeyin, sigorta mukavelesinin tasfiyesi dışında, geri alınması mümkün değildir. Burada, herhangi bir zaman toplanan mikdar geri çekilmektedir.

Sigortanın bir diğer meziyeti de, sigorta edilene bir zarar geldiğinde, kararlaştırılan miktar derhal ödenmektedir. Fakat iddiharda, ödenen miktardan fazlası çekilemez ve şahsın uğradığı zararın giderilmeisne kâfi gelmez.

3. Sigorta şahsa, hayatın yükleri karşısında, kendisine yardım eden sigorta meblağının varlığı olmadan, gerçekleştiremeyeceği şeyleri gerçekleştirir ve, mihir vermek veya öğretimi giderlerini karşılamak gibi hususları mümkün kılar.

V. SİGORTA MUKAVELESİNİN HUSUSİYETLERİ

Sigorta iki tarafa borç yükleyen ve karşılıklı (ivazlı) akitlerden olduğu gibi, şahsa bağlı, zaman içinde devam eden ve muhataralı (şansa bağlı) akitlerdendir.

1. Sigorta, iki tarafa borç yükler; sigortalı, sigortacıya aylık veya senelik prim verme borcu altına girer, sigortacı ise, sigorta edilene, tehlike vukua gelirse, sigorta meblağını sigortalıya ödeme borcu altına girer.

2. Diğer taraftan ivazlı bir akittir. Her iki taraf, verdiği mukabilinde birşey elde eder. Sigortalı periodik olarak prim öder, mukabilinde sigorta edilen şeyin tehlikeye uğraması halinde, zararın giderilmesi için uygun bir yardım alır. Sigortacı kendisinden prim aldığı, zarara uğrayan kimseye bedel öder. Sigorta, sigortalı için bir kâr kaynağı değildir. Zira ona ödenen bedel, uğradığı zarardan fazla olamaz.

3. Sigorta ihtimalî veya tehlikeli (şansa bağlı) denilen akitlerdendir. Zira sigortalı ve sigortacı bu akdi tasdik ettikleri zaman, hiçbiri vereceği veya alacağı mikdarı bilmemektedir. Çünkü bu işin olacağı zaman bilinmemektedir. Ancak genel olarak sigortacı ve sigortalılara bakacak olursak, şans fikrinin uzak olduğunu görürüz. Zira sigortacı, sigortalılardan muazam meblağlar almakta, bunu nem'alandırmakta, sonra da, sigortalıların zararına vukua gelen şeyleri ödemektedir (gidermektedir.) Bundan sonra kalan ise, şirketin masrafları ve çalışmak için ihtiyat olarak kaldırılmaktadır.

Sigorta istatistik kanunlarına uygun olarak dakik hesaplar üzerinde devam ederse, zarar ihtimali çok uzaktır. Kazanç ihtimali ise ona nisbeten garantilidir.

4. Sigorta, zaman içinde devam eden (zamanlı) akitlerdendir. Muayyen bir müddet için aktedilir. Mukavelede, sigortacının yükleneceği tehlikenin neticesi tesbit edilir. Aynı şekilde sigortalı, aktin carî olduğu devre içinde, akitte tesbit edilen primleri, vadelerinde ödemek borcu altına girer.

5. İltihakî bir akid olarak Sigorta : iltihakî akit, iki âkit taraftan birini, karşı tarafın koyduğu şartlara uymaya mecbur eden akittir. Sigorta akti de, şirketin koyduğu ve akitte kuvvetlinin lehine olan şartları içine alır. Sigortalı olanları kabul mecburiyetindedir ve bundaki hiçbir şartı değiştirme imkân yoktur. Bu sebeple Devletler de, şirketlerin baskısına ve sigortalıları sömürmeisne mani olma yolunda, meşru müdahale ile sigorta mukavelesini tanzim yoluna gitmektedirler.

İKİNCİ KISIM

İSLÂM HUKUKUNDA SİGORTA

Şimdi de bu müessese hakkında İslâm Hukukunun görüşünü ele alalım.

Sigorta nisbeten yeni bir müessesedir. Ne Resulullah (S.A.M.) zamanında ne Hulafa-i Raşidin ve ne de Eimne-i Müçtehidin (R.A.) zamanında biliniyordu. Bu sebeple ne Peygamberin Sünnetinde, ne de Sahabelerin (R.A.) ve ne de müçtehitlerin sözlerinde zikredilmiştir.

İlk defa sigorta'dan bahseden, geçen asırın Hanefi Mezhebi Fukahasından İmam Muhammed bin Abidin (M. 1784-1836) olmuştur. İbni Abidin (Redd'ul Muhtar alâd-dur-ül muhtar-şerhun tenvir'ul Ebsar) adlı kitabının bir haşiyesinde, o zamanda Avrupa memleketlerinde, Rönesans devrinde mal ithal eden tüccarlar yoluyla çok yayılmış bulunan deniz sigortası münasebetiyle bahsetmiştir.

I. İBN-İ ÂBİDİN'İN GÖRÜŞÜ

İbn-i Âbidin diyor ki : *“Tüccarın bir harbî'den bir gemi kiraladığı zaman, ona ücretini ödemesi, ayrıca Mal (sigorta) adı verilen, mem-*

leketinde oturan bir harbiye de belirli bir miktar vermesi adeti yayılmağa başlamıştır. Gemideki malın, yangın, batma, gasb (eşkiyalık) veya diğer bir suretle helak olması halinde, bu adam, diğerinden aldığı mukabilinde bunu tazminle mükellef olmaktadır. Ve memleketimizde de onun itimatlı bir vekili bulunmakta, bu şahıs İslâm sahillerindeki memleketlerde, Sultan'ın izni ile ikamet etmekte, tüccardan sigorta miktarını almakta, ve onların malları denizde helâk olursa, bu vekil, tüccara bedelini tamamen ödemektedir. Bana öyle geliyorki, tüccarın, helâk olan malının bedelini alması helâl değildir, çünkü bu borçlanma, bağlamayan bir borçtur.”

İbn-i Âbidin'in bu görüşü, Sigorta Akdi, İmameynin fikrine göre bu akti haram kılan İslâm kanunlarının tatbik edildiği İslâm memleketinde akdedilmesi haline uygun düşmektedir. Fakat Mukavele, Dâr-ı Harb'de akdedilir ve sigorta sahibi meblağı Dar-ı İslâm'daki tüccara gönderirse, bu durumda helal olmaktadır. Zira harbinin malı, cebir ve hiyanet olmadan ve Dar-ı İslâm'da akdedilmiş ve fasit olmayan bir akitle alınmaktadır.

II. MODERN İSLÂM HUKUKÇULARININ GÖRÜŞÜ

Modern İslâm Hukukçularının sigorta mevzuundaki durumu üçe ayrılır :

1. *Birinci grup*, sigortada tam bir haram görmektedir. Zira sigorta, kumar ve haram olan müşterek bahis gibi kabul edilmektedir. Hayat sigortasında, Allah-u Tealânın hakkına müdahale vardır. Çünkü, sigortalı şahsın hayatını muayyen bir müddetle garantilemek ve sadece ölüm halinde tayin edilene karşılık (sigorta bedeli) verilmesi İslâm dinine inananlardan uzak bir davranıştır.

2. *İkinci grup* ise, bir kısmı sigortayı tasvip, bir kısmı da haram kabul etmekte ve meselâ, tamirini karşıladığı için, oto sigortasını haram görmemektedirler. Hayat Sigortası ise, kumarın bir şeklidir. Çünkü, bir şahsın bir miktar mal vermesi ve ölmesi halinde hakkı geri dönmekte ve bütün meblağı almaya hak kazanmaktadır. Şayet sigorta müddetinin sonuna kadar yaşarsa, ödediği malı faydası (fazlası) ile birlikte almaktadır, bu da faizdir¹.

1 Bkz. Çok değerli üstadımız muhterem Muhammed Ebu Zehra —Mecellet ül-Ehram ül— İktisadî. s. 132, 15/2/1961.

Bu fikrin taraftarları ile sigorta akitlerine cevaz verenlerin arasındaki ayrılık esas itibariyle bir sahanın dışına çıkmamaktadır: Bu da, sigortalı ile sigorta şirketi arasında meydana gelen sigorta akitlerinde, sigortalı, şirkete, şirket ise sigortalıya yabancısıdır, her ikisi de akdin taraflarıdır. Her birinin hak ve vazifeleri vardır. Devletin yaptığı sosyal sigortalar ise, ister memurlar veya işçiler arasında olsun, ister umuma, istersö bazı gruplara şamil olsun, mübah (helâl) olup, burada, mukavele şeklinde olsun, yahut hükümet tarafından konulmuş olsun, sosyal bir yardımlaşma olup, bu çeşit sigortaya karşı herhangi bir itiraz yoktur (yapılmamaktadır). Bu çeşit, borç zorla ve mecburiyetle de olsa ve sebebi ne olursa olsun, kardeşliğin bir çeşididir².

Bu gruptaki hukukçuların durumu, bu tesbite göre şöyledir³:

1. Yardımlaşma ve sosyal gayeli sigorta helâldir, bunda şüphe yoktur.
2. Yardımlaşma gayesi olmayan sigortalar şu sebepten helâl değildir:
 - a) Çünkü, bunlarda en azından ya kumar, ya da kumar şüphesi vardır.
 - b) Çünkü, bunlarda şans söz konusudur. Şans ise, akti sahih kılmaz
 - c) Çünkü, faydası verilirse, faiz var demektir. Bir diğer bakımdan da, az para verip çok aldığı için de, sigortada faiz vardır.
 - d) Çünkü, gelecekteki paralar için para verildiği takdirde, para alış-verişi orta çıkmaktadır; para akti ise, ancak alınma (kabz) ile muteber olur.
 - e) Çünkü, bunu kabul için iktisadî zaruretler yoktur.

3. Üçüncü gruptaki hukukçular ise, sigortanın helâl olduğunu söylemektedirler. Bu fikirde olan muhterem İmam Muhammed ABDUH, kendisine izafe edilen ve sigortanın caiz olduğunu belirtilen bir fetvada görüşünü belirtmiştir. Bu fetva BARO DERGİSİNDE, sayı: 46, Sh. 563, neşredilmiştir. Metni şudur :

2, 3 Üstadımız Muhterem Muhammed Ebu Zehra'nın fikri için Bkz. Usbû'ul Fıkh'ıl - İslâmî, sh. 515. Aynı şekilde Ezher Üniversitesinde İslâmî Araştırmaların Topluluğunun İkinci toplantıdaki sigorta mevzuu üzerindeki münakaşasındaki yorumuna Bkz.

= ŞER'İ FETVA =

“Hayat sigortası - Cevazı - Zımnî Şirket.

Şer'i Kaide : Sigorta şirketlerinin hayat hakkındaki sigorta muamelesi helâldir. Zira bir şahsın sigorta şirketi mensupları ile anlaşması, zımnî şirketin bir çeşididir. Bu şirket caizdir.

Sual : Amerika Şirketi (Kumpanyası) Müdürü sayın Mutwell Life in suali : bir adamın kumpanya ile anlaşma yaparak, ona, muayyen taksitler halinde muayyen bir müddet için bir meblağı ticaret için vermektedir. Bunda kendisi için şans ve menfaat vardır. Şayet bu müddet geçip-te, o şahıs hayatta kalırsa, bu müddet içindeki ticaretten hasıl olan kârı ile birlikte, bu parayı onlardan geri alacaktır. Bu müddet içinde ölürse, ya mirasçuları ya da hayatında kendisine yetki verilmiş kimse, ödediği meblağın ortaya çıkardığı kârı ile birlikte mezkûr meblağı alacaktır. Bu, şer'an caiz midir?

Cevap : Zikredildiği şekilde, bu şahsın bu kumpanya ile bir meblağ vermek hususundaki anlaşması, zımnî şirketin bir çeşidini husule getirir. Bu ise caizdir. Bu şahıs için, ticarete hasıl olan kâr ile birlikte malını almasına bir engel yoktur. Şayet bu adam tesbit edilen müddet içinde ölürse, ve kumpanya onun verdiği işletmişse mirasçılarının veya malında tasarruf hakkı olana mevcut ödeme borcunu ifa etmişse, ticaretten elde edilen kârı ile birlikte zikredildiği şekilde meblağı öderler.”

Böylece, Muhammed Abduh, sigortanın zımnî bir akit olduğunu söyleyen ilk kimse olmaktadır.

Bazı hukukçular⁴, sigortanın her çeşidinin toplumun istifade ettiği bir yardımlaşma çeşididir demektedirler. Hayat sigortasında ise, sigortalı gibi, sigortayı yapan şirket de istifade etmektedir. Bu fikrin taraftarları, sigortalının, sigorta poliçesinde tesbit edilen müddet yaşayıpta, fazlası olmaksızın verdiği geri alması halinde, faizden kurtulduğu için, şer'an bir beis olmadığı neticesine varıyorlar. Fakat, mezkûr müddet yaşamadığı takdirde, mirasçılarının sigorta bedelini (karşılık) almaya hak kazanır ki, bu, şer'an helâldir.

Diğer bir kısım⁵ ise, sigortayı vekâlet akdine kıyaslamaktadırlar. Bu akit İmam Ebu Hanife tarafından, mirasçı olma sebepleri arasında kabul

4 Bu fikir merhum Prof. Dr. Muhammed Yusuf Musa'nındır. Bkz. yukarıda bahsedilen, El Ehram-El İktisadî.

5 Bu görüşe sahip olanlardan Prof. Mustafa Zarka (Akdüt-Te'mîn ve mev-

edilmiştir. Burada bir kimse, kendisi için başka bir (meçhul) nesepten olan bir şahsa, sen bana vekil ol, şayet cinayet işlersem benim diyetimi ver (yani hataen cinayet işlediğim zaman para ver) ve şayet ben ölürsem bana mirasçı ol demektedir. Bazıları bu vekâlet akdinin muteber olduğunu söylemektedirler. Bunlar arasında Hz. Ömer, İbn-i Mes'ud, İbn-i Abbas, İbn-i Ömer (R.A.), ayrıca Ebu Hanife ve taraftarları sayılabilir. İki tarafa borç yükleyen ivazlı bir akit —Sigorta akdinde olduğu gibi— olan vekâletde, bir şahıs, hataen başkasına işlediği cinayetin malî karşılığını yüklenmekte ve mirasçı bırakmadan öldüğü takdirde de, birinci şahıs, ikincisine mirasçı olmaktadır. Sigorta aktinde de sigortacı, sigortalının prim ödemesi mukabilinde sigorta bedelini ödeme borcunu yüklenmektedir.

Sigortanın caiz olduğu görüşünde olanların üçüncü grubu ise, ticarî sigortanın modern asırda bir zaruret olduğunu, onu görmezlikten gelmenin mümkün olmadığını söylemekte ve aşağıdaki sebeplerden sigortanın caiz olduğu neticesine varmaktadırlar⁶:

1. Herşeyden önce, bu yeni bir akittir. Bu mevzua dair özel bir hüküm olmadığı gibi, yasaklayan bir hüküm de yoktur. Burada asıl olan cevaz ve mübah olmaktır.

2. Sigorta, bizimle şirket arasındaki menfeate ölçülü şekilde tesir etmektedir. Gerisinde bir zarar yoktur; menfeat isbat edilirse, artık Allah hükmü tatbik edilir.

Bu müessese, umumun veya bir şahsın menfeatini sağlayan bir örf olmuştur. Örf ise, şer'i delillerdendir.

4. Sigortada vaad'daki borçlanmalardan daha kuvvetli bir borç vardır. Maliki Mezhebi bunun yerine getirilmesini şart görmüştür.

III. İSLÂMÎ ARAŞTIRMALAR TOPLULUĞUNUN GÖRÜŞÜ

Sigorta mevzuu İslâmî Araştırmalar Topluluğunun Ezher Üniversitesinde, 1384 yılı Muharrem ayında aktettiği ikinci kongresinde de ele alınmış ve bu mevzuda şu neticeler kararlaştırılmıştır⁷:

kıf'-uş şeriat'ul-İslâmiyye minhu), Usbu'ul-Fikh'ıl-İslâmî, sh. 369 ve Prof. Ahmet TAHA es-Sunusi, Mecellet'ül-Ezher, c. 25, s. 2, 3, sene: 1383 H., bu fikirdedirler.

6 Çok değerli üstadığımız, muhterem Ali El Hafif; Et-Temin adlı Araştırma Topluluğunun ikinci kongresine sunulan araştırma.

7 İslâmî Araştırmalar Topluluğunun İkinci Kongresine ait kitap, sh. 401.

1. Yardımlaşma Cemiyetlerinin yaptığı ve bütün sigortalıların, azaların muhtaç oldukları yardım ve hizmetleri karşılama için (eda için) katıldıkları sigorta meşrudur ve iyilikte yardımlaşma sayılır*.

2. Hükümetin (Devletin) maaş sistemi ve bazı devletlerde tatbik edilen ve sosyal dayanışmaya benzeyen usul ile, diğer bazı devletlerdeki sosyal sigortalar müessesesi, hep caiz olan muamelelerdir.

3. Ancak şirketlerin herhangi bir şekilde yaptığı ve sigortalının hususî mes'ul olduğu hususî sigorta veya sigortalıya başkasının ika ettiklerine karşı hususî sigorta, ya da kendisinin mes'ul olmadığı kazalara karşı hususî sigorta gibi, sigorta çeşitleri ile hayat sigortası hakkında hüküm yoktur:

Devamlı Kongre Üniversitesinin Şeriat alimlerinin ve ehliyetli iktisatçılar, hukukçular ve sosyologların teşkil ettiği komisyon vasıtasıyla yaptığı araştırmasında —fikir beyan etmeden evvel— yapabildiği kadariyle İslâm dünyasının tamamındaki âlimlerin görüşlerini almayı kararlaştırmıştır.

IV. GÖRÜŞÜMÜZ

Bu mühim mevzu hakkında hukukçuların görüşlerini belirttikten sonra, sigorta mevzuunda bizim görüşümüz nedir? Şimdi görüşümüzü belirtelim :

1. Bugün sigorta zarurî hale gelmiştir, umumî menfaatlerin merkezi olmuştur. Sigorta sigortalıya yardım ve itmi'nan sağlamaktadır ve büyük iktisadî menfaatlerin tahakkukuna yardımcı olmaktadır. Sigortayı mecburi hale getiren iktisadî zaruretlerin bulunmadığını söylemek doğru olmaz. Çünkü sigorta şirketleri —sigorta muameleleri neticesi toplanan kapitalleri ile— büyük iktisadî projelere destek olmaktadırlar. Zarurîden ziyade, ciddi mühim olan, bu şirketlerin çalışmasının devamı değil, belki artmalarıdır, ta ki, sigortalılardan topladıklarını kullanmak suretiyle iktisadî kalkınmada en büyük payda nasipleri olsun.

2. Sigorta müessesesi, sigortalılar ile sigortacı (sigorta şirketleri) arasındaki bir yardımlaşma ve tesanüt esasına değil, sadece, primlerin

* Burada kastedilen Kur'an'daki bir âyetin mealidir: "İyilik etmek, fenâlıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın" (II (Mâide), 2, (Çeviren)).

toplanması, nem'alandırılması ve sigortalıya bedel verilmesi muamelesinin vasıtasıdır. Ne kumar ve ne de müşterek bahistir. Kumar ve müşterek bahis, tasadüf ve şansa bağlıdır ve mer'i kanun esasen her ikisini de tanımamaktadır. Her türlü müşterek bahis ve kumar batıl kabul edilmektedir. Ayrıca burada herhangi bir âkit tarafa, sigorta şirketlerinin, primleri hesap ederken dayandıkları istatistiklere dikkatinden dolayı (neticesi) bir zarar gelmesi söz konusu değildir.

3. Yukarıda dediğimiz gibi, sigorta yeni bir müessesedir. İslâm Şeriatında (Hukukunda) bu mevzua dair hüküm olmadığı gibi, haram olduğuna dair de hüküm yoktur. Şeriat kaidelerine aykırı olmadıkça, asıl olan, akitlerin mübah olduğudur. Her yeni şey, mutlaka şeriata aykırı değildir. Belki burada, hakkında ne haram ve ne de helâl olduğuna dair hüküm bulunan yeni müesseselerden (işlerden) biri vardır. Bu yeni müesseselere (işlere) zaruret ve umumî menfaat esassından (zaviyesinden) bakılmak icab eder, taki, Müslümanlara bir zorluk gelmesin. Hukukun mühim prensiplerinden biri de şudur: "*Zaruretler memnu' olan şeyleri mübah kılar.*"

4. Bizim için Resulullah (S.A.M.) güzel bir nümunedir. Müslümanların menfeati, Resulullah'ın (S.A.M.) hayatında yapılmayan Kur'an'ın toplanmasını icab ettirdiği zaman, Hz. Ebu Bekir (R.A.) bu işe başlamakta (yapmakta) tereddüt gösterdi. Ne zaman ki, Hz. Ömer (R.A.), Yemame harbinde birçok hafızın şehit olması sebebiyle Kur'an'ın kaybolmasından korkulduğu için, bunda, umumun toplu menfeatinin bulunduğunu söyleyerek Hz. Ebu Bekir'i (R.A.) ikna edince sahabelerin ileri gelenleri Kur'an'ı sayfeler halinde toplamaya muvafakat ettiler. Daha sonra Hz. Osman (R.A.) başa geçince Kur'an'ı tek bir kitap (mushaf) halinde toplamayı emretti ve onu, hafızlar arasındaki farklılığa mani olmak için, büyük şehirlere gönderdi.

Aynı şekilde içki içmenin cezası (hadd) Resulullah (S.A.M.) zamanında tesbit edilmiş değildi. Hz. Ebu Bekir (R.A.) in hilafeti zamanında 40 değnek tesbit edildi. Hz. Osman (R.A.) zamanında, fazla içenler olursa, 80 değneğe çıkarıldı. Görüldü ki, ceza korkutucu değildi ve içenleri korkutmak ve onları içmemeğe mecbur etmek için menfaat (maslahat) cezanın arttırılmasındadır.

Aynı şekilde Ömer El-Faruk İbn-i Hattap (R.A.), adalet için yeni bir sistem getirdi, bu ne Resulullah (S.A.M.) ve ne de Hz. Ebu Bekir (R.A.) zamanında biliniyordu; hiç bir sahabe de buna karşı çıkmadı.

5. Devletin maaş sistemi veya modern İslâm hukukçularının hepsinin cevaz verdikleri sosyal sigorta ve İslâmî Araştırmalar Topluluğunun cevaz verdiği bir kısım sigorta ve şirketlerin yaptığı özel veya ferdî sigorta hakkında söylenenler, maaş müessesesi veya sosyal sigortalar için de söylenebilir. İşçi veya memur devamlı olarak bir meblağ ödemekte ve emekliye ayrıldığı zaman, ödediğinin üstünde, aylık irad almaktadır. Ve bu irad, onun vefatından sonra mirasçılarının lehine devam etmektedir. Fakat sigorta meczuundaki durumlarda, sigortalı bir elin parmakları sayıncı prim veya pirimler ödemekte, sonra ölmektedir. Bundan sonra mirasçısına her ay devamlı olarak, bu paradan hasıl olan miktardan para verilmektedir.

Diğer taraftan burada maaş sistemi (müessesesi) mevzuunda bir cehalet söz konusudur. Zira bu müesseseyi tatbik eden kurul sigortalılardan tahsil edeceği primleri ve ona veya mirasçılara müddetin sonunda verecekleri kanunun tayin ettiği miktarı bilmemektedirler.

Hususî sigortanın faizi andırdığı veya faize benzediği söylenirse, sosyal sigorta müessesesi ve maaşlar da faiz olur. Çünkü, sigorta Hey'eti ile maaş kurulları kapitallerini faizle nem'alandırmaktadırlar⁸.

Buna ilâveten, hususî sigorta müessesesine karşı ile sürülen tenkitlerin tamamı, ki bir kısmı, esasından haram olduğuna dayanmaktadır, değerli İslâm hukukçularının ve Ezher İslâmî Araştırma Topluluğunun kabul ettiği maaş müessesesine de tevcih edilebilir⁹.

Bu sebeple biz cevher (öz) bakımından iki müessese arasında bir fark görmüyoruz. Sadece bu işi yapan sigortacı bakımından, birinde âmme müesseselerinin sigorta ve maaş işlerini temsilen Devlet yapıyor. Hususî sigor-

8 Burada maaşlarının bir kısmının ödünç verilmesi adı verilen bir müessese vardır. İşçi veya memura maaşından bir kısmı, bir müddet sonra hizmetinin icaplarına göre ödünç verilmektedir. Sonra da, verebileceği miktar ondan taksitle alınmaktadır. Burada ödünç verilen miktara ödünç müddetine göre kâr takdir (ilâve) edilmektedir. Bu ise, İslâm dininin yasakladığı bir faizdir. Bu fazlalığın ilga edilmesi icab eder.

9 "El Vai El İslâmî" diyebilir ki : Burada bir fark düşünülebilir. Ödeme yapar devlettir ve vatandaşından şer'an mesuldür. Şer'an burada bir güçlük ve günah yoktur zannediyoruz. Devletin malı olan devletleştirilen şirketlere sigorta kurumları ve devlet maaşları kurumlarının yetkisi verilebilir. Zira iki halde de bu muameleyi yapan Devlettir.

Bu notu, makalenin neşredildiği **El-Vail El İslâmî** adlı mecmu idarecileri ilâve etmişlerdir (Çeviren).

tada ise Birleşik Arap Cumhuriyetinde (Mısır) devletleştirilmiş şirketler yapıyorlar. Bunu, devletin hâkim olması sebebiyle, amme müesseselerinin maaş ve sigorta kurulu olarak kabul edebiliriz.

Bu sebeple arada herhangi bir tefrik yapmaya zaruret yoktur.

6. Sigorta müessesesinin andırdığı faiz mevzuu nedir?

Sigortalılardan toplanan kapital büyük projelerde nem'alandırılmakta ve tahakkuk edecek kârdan bir miktar ödünç verilmektedir. Ayrıca şirketler, ödenmesi muhtemel karşılıkların hesabını yapmaktadırlar. Sonra da ,ihtiyat diye bilinen, kârdan bir kısmını, görülemeyen (tahmin edilemeyen) zararları karşılamak için ayırmakta, geriye şirketin kârı kalmaktadır. Bu kârın bir kısmı, müddetin sonunda iade edilen sigorta bedeline (değerine) ilâve edilmektedir.

7. Sigorta muamelesini yaptıran sigortalıların, sigorta şirketlerinin desteklediği projelere, ortak ve hissedar olarak kabul edilmektedir. Bu şirketlerin zarara uğraması —Allah göstermesin—, harpler veya tabii afetler neticesi millî iktisadın bozulması dışında, ihtimal dahilinde değildir. Zannetmiyorum, bu hallerde sigorta şirketleri borçlarına sadık kalabilsin veya sigortalılardan aldıkları eski primleri iade edebilsinler.

Buna rağmen sigorta şirketlerini iktisadî projelerde sigortalılardan aldıkları kapitalleri değerlendirme neticesi elde ettikleri muazzam bir miktar daima söz konusudur. Müddetin bitiminde iade edildiği zaman hâsıl olan miktara ilâve edilen kâr, bu miktarın tahakkuk ettiği ve sigortalının tahakkuk eden hakkına nazaran çok cüz'î bir kâr miktarıdır. Burada bunun haram olduğu iddia edilemez. Buna rağmen diyorum ki, benim içimde bu kâr ile ilgili yine de bir şüphe vardır.

8. Biz en iyisi olarak, sigorta şirketlerinin kârlarını, vatandaşların muhtaç oldukları genel yatırımlarda kullanılmak üzere devlete verilmesini görüyoruz. Sigorta şirketlerine de sigorta edilene, tehlike tahakkuk ettiği zaman, sigortalıya tediye edilecek miktarı takdir etmek vazifesi kalmaktadır. Ya da, sigortalıya, hayatta kalması halinde, aktin nihayetinde hayat boyunca ödenen sigorta miktarı herhangi bir kâr almaksızın

10 Sigorta şirketleri bazı kapitallerin faiz ile nem'alandırmaktadırlar. Mese-lâ poliçenin tayin ettiği muayyen bir müddet geçtikten sonra sigortalıya sigortanın değeri kadar kâr vermektedirler. Bu ise, yasaklanmış olan, faizdir.

verilmeli ve sigort miktarı sigorta müddetince sigortalıdan alınması kararlaştırılan primlere göre tahdit edilmelidir. Bu müddetin bitiminden önce vefat ederse, sigorta miktarı hak sahiplerine verilmeli (dağıtılmadır.) Ayrıca sigorta şirketleri kapitallerini faizle nem'alandırmaktan men'edilmelidirler.

Bu suretle sigortayı faiz veya faiz şüphelerinden kurtarmış oluruz.

Arapçadan çeviren: Doç. Dr. Servet ARMAĞAN